

Чайка І. М.,

<https://orcid.org/0000-0002-9721-2231>

аспірантка кафедри кримінального права та кримінології
Донецького державного університету внутрішніх справ

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ЗАБОРОНИ ШАХРАЙСТВА

FOREIGN EXPERIENCE OF THE CRIMINAL LAW PROHIBITION OF FRAUD

У статті проаналізовано зарубіжний досвід кримінально-правової заборони шахрайства. Виокремлено практику Великої Британії, в якій відсутня окрема єдина стаття, що встановлювала би кримінальну відповідальність за шахрайство за українським зразком. Встановлено, що в усіх без виключення випадках вчинення шахрайства правозастосовна практика Великобританії зосереджена саме на поведінці особи, що вчинила зазначене кримінальне правопорушення. Зазначено, що сучасне американське визначення шахрайства, яке використовується в уніформованих звітах про злочини та місцевих правоохоронних органах по всій країні, називає це обманним вчиненням і отриманням грошей або майна під фальшивим приводом. Акцентовано увагу на тому, що незважаючи на розбіжності у визначеннях шахрайства, загально визнано, що для шахрайства мають бути наявні чотири елементи: неправдиве твердження, знання про те, що це твердження неправдиве, довіра жертви до неправдивого твердження та збитки, яких зазнала жертва. Відмічено, що питанням відповідальності за шахрайство, у федеральному законодавстві США присвячено не одну статтю, а цілі глави відповідних розділів.

Підсумовано, що окремі кваліфікуючі ознаки шахрайства є наскрізними для усіх норм кримінального законодавства як зарубіжних країн, так і України. Мова йде про співучасть у вчиненні шахрайства, множинність вчинення шахрайств та інших майнових злочинів, суспільно небезпечних наслідків та способів вчинення шахрайств (у тому числі і з використанням комп'ютерної техніки). Однак існують окремі, суто національні кваліфіковані ознаки шахрайства, як-от вплив на речі першої необхідності, вчинення шляхом підробки підпису, маніпуляції з електронними документами, вплив на активи, що є частиною художньої, історичної, культурної чи наукової спадщини тощо (КК Іспанії).

Ключові слова: зарубіжний досвід, шахрайство, кримінальне законодавство, кримінально-правова заборона, кримінальне правопорушення, правозастосовна практика, кримінальне право.

The article analyzes the foreign experience of the criminal law prohibition of fraud. The practice of Great Britain is singled out, in which there is no separate single article that would establish criminal liability for fraud on the Ukrainian model. It has been established that in all cases of fraud, law enforcement practice in Great Britain focuses on the behavior of the person who committed the specified criminal offense. It noted that the modern American definition of fraud, used by Uniform Crime Reports and local law enforcement agencies across the country, refers to the act of deceiving and obtaining money or property under false pretenses. Attention is drawn to the fact that, despite the differences in the definitions of fraud, it is generally accepted that four elements must be present for fraud: a false statement, knowledge that this statement is false, the victim's trust in the false statement, and the losses suffered by the victim. It is noted that not one article, but entire chapters of the relevant sections are devoted to the issue of liability for fraud in the US federal legislation. It is concluded that certain qualifying signs of fraud are universal for all norms of criminal legislation of both foreign countries and Ukraine. We are talking about complicity in committing fraud, the multiplicity of committing fraud and other property crimes, socially dangerous consequences and methods of committing fraud (including using computer equipment). However, there are separate, purely national qualified signs of fraud, such as affecting essentials, committing by forging a signature, manipulating electronic documents, affecting assets that are part of the artistic, historical, cultural or scientific heritage, etc. (CC of Spain).

Key words: foreign experience, fraud, criminal legislation, criminal prohibition, criminal offense, law enforcement practice, criminal law.

Постановка проблеми. Шахрайство є одним із найбільш розповсюджених видів кримінальних правопорушень проти власності у всьому світі. Крім того, окрім суто побутового шахрайства як для України, так і для зарубіжних країн є типовими «схеми» фінансового шахрайства. Враховуючи те, що практика запобігання кримінальним правопорушенням проти власності у зарубіжних країнах є більш сучасною, а також з метою дотримання євроінтеграційних вимог, що ставляться міжнародною правовою спільнотою перед Україною, доцільним є більш детальне дослідження кримінальних законодавств зарубіжних країн, з метою визначення позитивного досвіду, гідного для запозичення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим особливостям кримінально-правової заборони шахрайства, а також дотичним питанням присвятили свої праці такі вчені як: Б.М. Головкін, О.О. Дудоров, Є.С. Назимко, Т.Г. Таран, В.В. Черней та ін. Однак, низка важливих для національного кримінального права проблем залишилися поза увагою, що свідчить про актуальність обраної для дослідження тематики.

Мета статті. Метою статті є аналіз кримінальних законодавств та практики запобігання шахрайству в окремих зарубіжних країнах, а також визначення позитивного досвіду гідного та достатнього для інтеграції в українське законодавство.

Викладення основного матеріалу. Так, для прикладу проявом шахрайських дій з боку фінансових пірамід є використання таких схем: а) «пропонуємо заробити» (шахраї збирають групу бажаючих отримати високооплачувану роботу у компанії, що займається мережевим маркетингом; зацікавлені особи здійснюють внески і залучають ще кількох клієнтів, які теж сплачують внески, за рахунок яких дохід отримують обрані, інші перестають отримувати дохід, коли нові учасники не з'являються); б) «елітний клуб» – цей вид шахрайства полягає у створенні якихось елітних закритих клубів з метою отримання високого прибутку їх членами, які обов'язково повинні мати респектабельний вигляд і платити високі внески за право вступу та відвідування клубу, які оформлялись як дарування певної суми однієї приват-

ної особи – іншій; в) «духовне просвітництво» являє собою поділ фінансової піраміди на кілька спеціалізованих підрозділів, більшість з яких займається зовні законною діяльністю і є офіційно визнаним джерелом отримання прибутку. Важливою відмінною рисою системи є її сильний релігійний ухил. Керівники «філій» і найбільш відповідальні посадові особи в них призначаються тільки з найближчих учнів гуру-засновника, що офіційно займається лише духовним просвітництвом. Але фінансова основа системи – звичайна піраміда з виплат премій першим учасникам за рахунок нових; д) «купи-продай» полягає у продажу якихось послуг, які ніколи не будуть надані [1, с. 769]. Подібні шахрайські схеми існують або існували у всіх країнах з розвинутою економікою, які перебували або перебувають на певному етапі розвитку соціально-економічної системи.

Як справедливо стверджують вчені – «шахрайство є глобальною проблемою. Хоча деякі результати дещо відрізняються залежно від країни, більшість із тенденцій у шахрайських схемах та боротьба з ними схожі незалежно від того, де відбувся злочин» [2, с. 150].

У зв'язку із цим, маємо відмітити, що звернення до зарубіжного досвіду моделювання кримінально-правової заборони шахрайства має значення для розвитку вітчизняної запобіжної системи та полягає в наступних особливостях: «передові механізми боротьби із злочинністю, мають бути використані при формуванні інституційного, правового, організаційного, інформаційного та інших складових реформування; для цілей боротьби із транскордонною злочинністю, важливим є механізм взаємодії із правоохоронними органами зарубіжних країн; ресурсне забезпечення правоохоронних органів України не в повній мірі відповідає вимогам, які б дозволили ефективно запобігати та протидіяти зло чинам, забезпечувати громадський порядок та безпеку соціальних систем» [3, с. 144].

Слід відмітити, що у законодавстві іноземних держав по-різному сформульовано склад шахрайства. Це обумовлено різними факторами, серед яких, перш за все слід виокремити рівень соціально-економічного життя населення та розвиток науково-технічного прогресу й постійне оновлення законодавчої бази

[4, с. 78]. До цього переліку факторів також слід додати існуючий стан духовного та культурного розвитку, традиції формування правової системи.

У законодавстві Великої Британії відсутня окрема єдина стаття, що встановлювала би кримінальну відповідальність за шахрайство за українським зразком.

У Великій Британії діючий Закон «Про шахрайство» набув чинності 15 січня 2007 року та застосовується в Англії, Уельсі та Північній Ірландії [5]. У розділі 1 зазначеного закону передбачено три способи вчинення шахрайства: 1) шахрайство шляхом хибного уявлення; 2) шахрайство внаслідок нерозкриття інформації, коли є юридичний обов'язок; 3) шахрайство шляхом зловживання службовим становищем. Передбачено наскрізні ознаки шахрайства, що властиві кожному способу, а саме те, що: поведінка відповідача має бути нечесною; намір особи має полягати у отриманні прибутку, або заподіяти збитки чи ризик збитків іншій особі. Встановлено максимальне покарання за вчинення звичайного шахрайства – 10 років позбавлення волі.

В усіх без виключення випадках вчинення шахрайства правозастосовна практика Великої Британії зосереджена саме на поведінці особи, що вчинила зазначене кримінальне правопорушення.

Надається законодавче тлумачення «хибності» під час вчинення шахрайства як такого, що не відповідає дійсності або вводить в оману, і особа, яка вчиняє його, знає, що вона вводить в оману потерпілого. Також у Законі передбачено посилену кримінальну відповідальність за вчинення привілейованого шахрайства, що залежить від суми завданих потерпілому збитків.

Законами Великої Британії 1968 р. і 1978 р. «Про крадіжку» також передбачено склади злочинів, які можна було б розглядати як шахрайство: а) кожен, хто за допомогою обману, нечесним шляхом одержав майно, яке є власністю іншої особи, з наміром назавжди позбавити її майна (позбавлення волі до 10 років); б) кожен, хто за допомогою обману, нечесним шляхом добився для себе або для іншої особи майнової вигоди, (обмежуючись до одержання займу шляхом перевищення кредиту, одержання стра-

хового полісу, можливості одержання винагороди займаючи посаду, або будучи найнятим на роботу, або виграшу грошей через укладання пари) (позбавлення волі до 5 років); в) кожен, хто за допомогою обману, нечесним шляхом добився послуг від іншої особи (позбавлення волі до 5 років); г) кожен, хто за допомогою обману, нечесним шляхом гарантував звільнення, повністю або частково, від існуючого зобов'язання щодо платежу, незалежно, чи це було власне зобов'язання, чи зобов'язання іншої особи (позбавлення волі до 5 років); д) кожен, хто за допомогою обману, маючи намір зробити довготривалою виплату повної суми або частини суми існуючого зобов'язання щодо платежу, або з наміром уможливити це іншій особі, нечесним шляхом схилив кредитора, або іншу особу, яка вимагає платіж від імені кредитора, зачекати на платіж (незалежно, чи прострочений належний термін платежу), або відмовитись від платежу (позбавлення волі до 5 років); е) кожен, хто за допомогою обману, нечесним шляхом добився звільнення від зобов'язання щодо платежу, або анулювання такого зобов'язання, включно з одержанням такого звільнення для іншої особи або наданням можливості такого одержання іншій особі (позбавлення волі до 5 років). Особливістю кримінального права Великої Британії є те, що кримінальні закони, які встановлюють відповідальність, зазвичай включають в себе лише загальні норми, залишаючи за судовою практикою розширення цих норм. Англійське кримінальне законодавство розмежовує поняття «майна» та «грошей». Кримінальне законодавство України в конструюванні загальної статті про шахрайство такий поділ «майна» та «грошей» не застосував. Але в особливій статті про шахрайство, а саме шахрайство з фінансовими ресурсами, умовно був зроблений акцент на гроші, але в різних формах: кредитів, дотацій, субсидій. Головним позитивним явищем для кримінального права Великої Британії є відокремлення і встановлення відповідальності для службових осіб компаній за вчинення шахрайства» [4, с. 79].

У законодавстві США термін «шахрайство» зазнав ряд трансформацій [6]. Найдавніше зафіксоване визначення шахрайства було зроблено на початку чотирнадцятого століття,

коли воно визначалося як обман, обман або навмисна дія з метою спонукання інших розлучитися з чимось цінним. У вісімнадцятому столітті парламент Англії додав поняття фальшивих приводів до визначення шахрайства в галузі права, яка раніше не торкалася законів про крадіжки. Сучасне американське визначення шахрайства, яке використовується в уніформованих звітах про злочини та місцевих правоохоронних органах по всій країні, називає це обманним вчиненням і отриманням грошей або майна під фальшивим приводом. Незважаючи на розбіжності у визначеннях шахрайства, загальновизнано, що для шахрайства мають бути наявні чотири елементи: неправдиве твердження, знання про те, що це твердження неправдиве, довіра жертви до неправдивого твердження та збитки, яких зазнала жертва.

Як зазначається у § 1341 Федерального Кримінального кодексу США, будь-хто, хто задумав або має намір розробити будь-яку схему чи хитрість з метою обману, або для отримання грошей чи власності за допомогою неправдивих чи шахрайського удавання (притворства) чи обіцянок, або для продажу, розпорядження, позики, обміну, зміни, передачі, розповсюдження, постачання чи закупівлі для незаконного використання будь-якої підробленої чи фальшивої монети, зобов'язання, цінних паперів чи інших предметів, або будь-чого, що видається за такі підроблені чи фальшиві предмети, з метою виконання такої схеми чи хитрощі або спроби зробити це, розміщує в будь-якому поштовому відділенні чи уповноваженому репозитарії для поштових відправлень, будь-яких речей чи речей, які мають бути надіслані чи доставлені Поштовою службою, або депозити чи причини для зберігання будь-яка справа чи річ, що надсилається чи доставляється будь-яким приватним чи комерційним міждержавним перевізником, або бере чи отримує від неї будь-яку подібну справу чи річ або свідомо спричиняє доставку поштою або таким перевізником відповідно до вказівок, або в місці, куди це направлено для доставки особою, якій вона адресована, будь-яка така річ або річ, підлягає штрафу згідно з цим розділом або позбавлення волі на строк не більше 20 років, або і штрафу, і позбавленню волі [7]. Якщо порушення від-

бувається з метою отримання вигоди, переданої або сплаченої у зв'язку з оголошеним президентом масштабним лихом або надзвичайною ситуацією (як ці терміни визначено в розділі 102 Закону Роберта Т. Стаффорда про надання допомоги під час стихійних лих та надзвичайних ситуацій (42 U.S.C. 5122) [8]), або це стосується фінансової установи – таку особу буде оштрафовано на суму не більше 1 000 000 доларів США або позбавлено волі на строк не більше 30 років, або і штраф, і позбавлення волі [9].

У законодавстві США доволі детально передбачено види відповідальності за шахрайство [10]. У федеральному кримінальному законодавстві кріни містяться певні положення, які не мають аналогів у кримінальних законодавствах інших держав, у тому числі й КК України (зокрема, телемаркетингове шахрайство). Саме поняття «телемаркетинг» позначає маркетинг за допомогою телефону. Суто економічне підґрунтя телемаркетингу не унеможливує його зв'язку з криміналом. Це відбувається тоді, коли під гаслами телемаркетингу вчиняються численні шахрайські махінації. Поява відповідної глави у федеральному кримінальному законодавстві США відбулась завдяки ухваленню Закону «Про захист осіб літнього віку від маркетингових махінацій» у 1994 році. Вона містить три взаємопов'язані норми: «Визначення телемаркетингового шахрайства», «Суворі покарання» та «Обов'язкова реституція» [5, с. 79]. Слід відмітити, що зазначена норма з'явилась тоді, коли в американському суспільстві стала розповсюдженою практика ошукування осіб похилого віку у системі телемаркетингу. У цьому контексті слід відмітити, що особи похилого віку не завжди мають правову обізнаність у таких випадках, коли їх ошукують, а також гостро відчують сором під час їхнього ошукування [11, с. 345].

Також доволі цікавим є американський підхід до криміналізації видання незабезпеченого чека [4, с. 79]. У зв'язку із тим, що у США є доволі розповсюдженою практика розрахунків чеками, будь-які махінації з чеками є доволі загрозливими.

Слід у цілому відмітити, що питанням відповідальності за шахрайство, у федеральному законодавстві США присвячено не одну стат-

то, а цілі глави відповідних розділів. Кримінальне законодавство США відноситься до прецедентного типу. Тому одна подія в житті американського суспільства, що набуває суспільного резонансу та не була урегульована раніше на офіційному законодавчому рівні, цілком ймовірно може стати частиною чинного кримінального законодавства.

У кримінальному законодавстві Німеччини передбачено кримінальну відповідальність за шахрайство у ст. 263 КК ФРН [12]. У зазначеній статті передбачено, що той, хто з наміром отримати для себе або для третьої особи неправомірну матеріальну вигоду завдає шкоди майну іншої особи, спричиняючи або зберігаючи помилку шляхом видавання неправдивих фактів або спотворення чи приховування правдивих фактів, підлягає позбавленню волі на строк до п'яти років або застосуванню штрафу. Також передбачається, що карається й замах на шахрайство.

Ч. 3 зазначеної статті передбачено посилену кримінальну відповідальність (карається позбавленням волі на строк від шести місяців до десяти років) за шахрайства, які названо «особливо тяжкими випадками». Ці випадки виникають тоді, коли злочинець: 1) діє на комерційній основі або як член банди, метою якої є подальше вчинення підробки документів або шахрайства; 2) спричиняє великі фінансові збитки або діє з наміром поставити велику кількість осіб під загрозу фінансових втрат шляхом продовження вчинення злочинів шахрайства; 3) ставить іншу особу в скрутне фінансове становище; 4) зловживає своїми повноваженнями або службовим становищем; або 5) прикидається, що страховий випадок стався після того, як він чи інша особа з цією метою підпалили об'єкт значної цінності або знищили його, повністю чи частково, підпаливши його, або спричинили затоплення чи викидання судна на берег.

Також цією статтею диференційовано кримінальну відповідальність за шахрайство, вчинене членом банди, метою якої є продовження вчинення злочинів проти власності (строк від одного до десяти років у менш тяжких випадках позбавлення волі від шести місяців до п'яти років) [12]. Як вид попереджувального заходу, законодавством передбачена можливість засто-

сування судом нагляду відносно винної особи (ч. 6 ст. 263 КК ФРН).

У Кримінальному кодексі Канади [13] ст. 380 передбачає кримінальну відповідальність за вчинення шахрайства. У ч. 1 цієї статті зазначено, що кожен, хто шляхом обману, брехні чи інших шахрайських засобів обманює громадськість чи будь-яку особу з питань майна, грошей або надання будь-яких послуг: а) є винним у вчиненні злочину, передбаченого обвинуваченням, і йому загрожує покарання у вигляді позбавлення волі на строк, що не перевищує чотирнадцяти років, якщо предметом злочину є заповітний документ або вартість предмета злочину перевищує п'ять тисяч доларів; або б) є винним у вчиненні кримінального правопорушення та підлягає позбавленню волі на строк не більше двох років, або в) є винним у правопорушенні, яке карається у спрощеному порядку (спрощене засудження), якщо вартість предмета правопорушення не перевищує п'яти тисяч доларів.

Серед злочинів, що вчинюються шляхом обману в Австралії передбачено шахрайство [14]. В австралійському законодавстві передбачено, що шахрайство вчиняється багатьма способами та охоплює низку пільгових програм реалізації кримінальної відповідальності. Через це кримінальне переслідування за шахрайство є різноманітним і основним спрямуванням має користь для інтересів австралійців.

Частина 7.3 Розділу 134 Кримінального кодексу Австралії визначає, які злочини є шахрайством згідно із законодавством Австралійської Співдружності, і передбачає максимальні покарання для порушників. Через широку сферу злочинів, пов'язаних із шахрайством в Австралії, Кодекс перераховує багато обставин.

Кодекс Співдружності визначає різні випадки шахрайства. Передбачено, що отримання майна шляхом обману має місце тоді, коли: а) особа шляхом обману нечесним шляхом отримує чуже майно, щоб назавжди позбавити особу майна; б) майно належить суб'єкту Співдружності.

Суд визнає особу винною в шахрайстві відповідно до закону, якщо обвинувачена особа: приймає право власності, володіння або контроль над ним для себе чи іншої особи; або

право власності, опіки чи контролю над ним залишаються за ними; або спонукає іншу особу до вчинення будь-якого правопорушення. Як різновид шахрайства у кримінальному законодавстві Австралії передбачено намір назавжди позбавити особу майна. Окрема увага приділена питанню відповідальності за шахрайство у сфері грошових переказів. Передбачено, що особа, яка змусила іншу особу нечесно переказати суму третій особі, винна в шахрайстві. Сума, якою вони нечесно заволоділи, вважається власністю другої особи (потерпілого). Перша особа постановила отримати майно, щоб третя особа назавжди позбавила майна другу особу.

Доволі цікавий підхід простежується у законодавстві Індії щодо встановлення кримінальної відповідальності за шахрайство [15]. У розділі 17 Кримінального кодексу Індії передбачено, що шахрайство означає та включає будь-які з наведених нижче дій, вчинених стороною контракту, або за її потуранням, або його агентом: 1) з наміром ввести іншу сторону в оману щодо свого агента або спонукати його укласти договір (активне приховування факту особою, яка знає про цей факт; обіцянка, дана без будь-якого наміру її виконання; будь-які інші дії, спрямовані на обман; будь-яка така дія чи бездіяльність, яку закон спеціально визнає шахрайською); 2) активне приховування факту особою, яка знає про цей факт; 3) обіцянка, дана без будь-якого наміру її виконання; 4) будь-які інші дії, спрямовані на обман; 5) будь-яка така дія чи бездіяльність, яку закон спеціально визнає шахрайською.

Просте замовчування щодо фактів, які можуть вплинути на бажання особи укласти договір, не є шахрайством, якщо тільки обставини справи не є такими, що, враховуючи їх, особа зобов'язана не розголошувати, або якщо його мовчання саме по собі не є відповіддю.

Стосовно іспанського досвіду кримінально-правового забезпечення запобігання шахрайству, то термін «шахрайство» стосується обману, спричиненого особою, працівником або організацією з метою особистої вигоди в національному чи міжнародному масштабі. Як правило, така шахрайська діяльність використовується для отримання переваги над конкурентом або отримання незаконного прибутку. Отже,

злочинець отримає вигоду від протиправних дій, тоді як інші залучені сторони зазнають шкоди. Прикладом може бути, якби працівник вкрав гроші з реєстру компанії, оскільки працівник отримав би вигоду від отримання додаткового капіталу за рахунок компанії [16].

Є три ключові принципи, на яких ґрунтується шахрайство за іспанським законодавством: 1) можливість – означає обставини, які дозволяють здійснити шахрайство. Це єдиний із трьох компонентів, над яким компанія здійснює повний контроль. Однак саме цей контроль або його відсутність дозволяє здійснювати шахрайство. Наприклад, слабкий внутрішній контроль, такий як поганий моніторинг обов'язків, може створити можливості для шахрайства; 2) стимул – це відноситься до мислення працівника щодо вчинення шахрайства. Прикладом можуть бути особисті стимули людини, такі як бажання заробити більше грошей, щоб оплатити рахунки або фінансувати залежність від азартних ігор; 3) раціоналізація – це стосується самовиправдання особи для вчинення шахрайства. Прикладом може бути особа, яка злопам'ятно ставиться до свого керівника і вважає, що він повинен отримати відплату [16].

У кримінальному законодавстві не міститься вичерпного переліку шахрайських дій, натомість це залежить від тлумачення судді. Найпоширенішими видами шахрайства в Іспанії є фішинг (надсилання шахрайських електронних листів, які нібито походять від законних компаній, з метою викрадення особистих даних, таких як банківські реквізити та паролі), шахрайство з орендою (реклама підробленої нерухомості), шахрайство через сайти знайомств, створення підроблених веб-сайтів.

Ст. 248 Кримінального кодексу Іспанії передбачено, що шахрайство вчиняють ті, хто використовує обман з метою наживи, щоб ввести іншого в оману, щоб змусити його здійснити розпоряджувальний акт на шкоду собі або іншому. Ч. 2 передбачено окремі способи вчинення шахрайства: використання будь-яких комп'ютерних маніпуляцій або подібної схеми; вироблення, завантаження, володіння або надання комп'ютерних програм, спеціально призначених для вчинення шахрайства; використання кредитних чи дебетових карток, або

дорожніх чеків, або відомостей, які містяться на них [17].

Ст. 249 КК Іспанії встановлює покарання за шахрайство – позбавлення волі на строк від шести місяців до трьох років. Також передбачено, що при призначенні покарання враховуються розмір шахрайства, завдані потерпілому матеріальні збитки, відносини між ним і шахраєм, використані ним засоби та інші обставини, що мають значення для оцінки тяжкості кримінального правопорушення. Якщо викрадена сума не перевищує 400 євро, накладається штраф від одного до трьох місяців [17].

Ст. 250 КК Іспанії встановлено відповідальність за кваліфіковані види шахрайства. Покарання у виді позбавлення волі на строк від одного до шести років і штраф від шести до дванадцяти місяців у випадках, якщо: воно впливає на речі першої необхідності, житло або інші активи, визнані соціально корисними; вчинено шляхом підробки підпису іншої особи або шляхом викрадення, приховування або повного чи часткового знищення будь-якого процесу, файлу, архіву чи публічного чи офіційного документа будь-якого виду; воно впливає на активи, що є частиною художньої, історичної, культурної чи наукової спадщини; воно є особливо серйозним з огляду на розмір збитку та фінансове становище, в якому опинилися потерпілий або його родина; сума шахрайства перевищує 50 000 євро або стосується великої кількості людей; воно вчинено з порушенням особистих стосунків, що існують між жертвою та шахраєм, або якщо останній використовує свою корпоративну чи професійну довіру; вчинено процесуальне шахрайство (це відбувається через тих, хто маніпулює доказами, на яких вони мають намір базувати звинувачення, або використовує будь-яке інше подібне процесуальне шахрайство в будь-якому судовому розгляді, що призводить до того, що суддя або суд помилково виносять рішення, яке завдає фінансової шкоди інтереси іншої сторони або третьої сторони); при вчиненні кримінального правопорушення винний підлягає покаранню, яке набрало законної сили, не менш як за три злочини, включені до цієї глави.

У разі вчинення шахрайства за сукупності кваліфікуючих ознак може бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі на строк

від чотирьох до восьми років і штраф на строк від дванадцяти до двадцяти чотирьох місяців. Такий же штраф буде накладено, якщо сума шахрайства перевищує 250 000 євро.

Також зазначене покарання може бути призначено за шахрайство, якщо: будь-яка особа, неправдиво приписуючи повноваження розпоряджатися нерухомим чи рухомим майном, яких він не має, або через те, що ніколи не мав таких повноважень, або через те, що вже їх використовував, починає відчужувати, обтяжувати або передавати таке майно іншій особі, на шкоду останньому або третій особі; будь-яка особа, яка розпоряджається нерухомим чи рухомим майном, приховуючи існування будь-якого обвинувачення на ньому, або хто, відчувши його як майно, вільне від обтяжень, мав обтяжувати або розпоряджатися ним знову, перш ніж остаточно передати його набувачеві, на шкоду собі або третій стороні [17].

Згідно зі статтею 386 Кримінального кодексу Греції, шахрайство визначається як збагачення себе або третьої особи шляхом свідомого представлення неправдивих фактів за правдиві або шляхом незаконного приховування або замовчування правдивих фактів і схилення іншої особи до дії чи бездіяльності з метою заподіяння матеріальної шкоди [18].

Доволі цікавим з точки зору диференціації кримінальної відповідальності є деталізація видів комп'ютерного шахрайства в Італії [19].

Згідно зі статтею 640-ter Кримінального кодексу Італії (злочин комп'ютерного шахрайства), особа, яка отримує для себе чи інших несправедливу вигоду або завдає шкоди іншим людям, змінюючи будь-яким чином роботу комп'ютерної системи або втручаючись у будь-який спосіб без права на дані, інформацію або програми, що містяться в комп'ютері, карається позбавленням волі на строк від шести місяців до трьох років і штрафом у розмірі від 51 євро до 1032 євро. Покарання передбачає позбавлення волі на строк від одного до п'яти років і штраф від 309 до 1549 євро, якщо правопорушення вчинено оператором системи. Злочин карається за заявою потерпілого, якщо немає однієї з обставин, що обтяжують покарання. Згідно зі статтею 640 *quinquies* особа, відповідальна за послуги сертифікації електронного підпису, яка з метою отримання

нечесної вигоди або заподіяння шкоди іншим особам порушує зобов'язання, покладені законом щодо видачі кваліфікованого сертифіката, має бути покарана. позбавленням волі на строк до трьох років і штрафом від 51 до 1032 євро. Особа вчиняє злочин шахрайства, коли вона шляхом хитрощів або обману та введення когось в оману здобуває собі або іншим неправомірну вигоду на шкоду іншим особам (ст. 640 КК) [20].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Таким чином, у проаналізованому кримінальному законодавстві зарубіжних країн шахрайство пов'язується з такими ключовими ознаками, як уведення в оману (обман, брехня, обіцянка, дана без будь-якого наміру її виконання, просте замовчування, інші шахрайські заходи тощо) та заволодіння через це чужим майном (правом на майно). Безумовно в окремих країнах посилюються ознаки шахрайства залежно від існуючої соціально-економічної ситуації та фінансово-господарської практики (як підпал

або затоплення судна у Німеччини, чекові (вексельні) шахрайства у США, заповітні документи у Канаді, грошові перекази у Австралії, вчинення в умовах контракту в Індії, фішинг в Іспанії тощо). В окремих випадках шахрайство має місце лише тоді, коли незаконно вилучається майно громадянина держави (Австралія).

Окремі кваліфікуючі ознаки шахрайства є наскрізними для усіх норм кримінального законодавства як зарубіжних країн, так і України. Мова йде про співучасть у вчиненні шахрайства, множинність вчинення шахрайств та інших майнових злочинів, суспільно небезпечних наслідків та способів вчинення шахрайств (у тому числі і з використанням комп'ютерної техніки). Однак існують окремі, суто національні кваліфіковані ознаки шахрайства, як-от вплив на речі першої необхідності, вчинення шляхом підробки підпису, маніпуляції з електронними документами, вплив на активи, що є частиною художньої, історичної, культурної чи наукової спадщини тощо (КК Іспанії).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шевченко А.М. Зловживання та махінації на ринку фінансових послуг: методи боротьби, засоби протидії. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Випуск 7. С. 767–771
2. Мігус І.П., Міненко М.В. Особливості виявлення та протидії шахрайству: зарубіжний досвід. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія Економічна*. 2015. № 1. С. 145–152.
3. Малишев К.В., Хробуст О.О. Особливості правоохоронної діяльності в зарубіжних країнах. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2020. Том 31 (70). № 5. С. 143–150.
4. Кришевич О. В. Шахрайство: порівняльний аналіз кримінального законодавства України та міжнародного кримінального законодавства. *Юридичний вісник*. 2010. 2. С. 76–80.
5. UK Fraud Act 2006. URL: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/fraud-act-2006>
6. USA: Source: Salem Press Encyclopedia (Murphy, Lisa Landis), 2022. URL: <https://usic.tas.edu.tw/eds?query=%22DNA%20analysis%22&ffContentProvider:Research%20Starters>
7. Federal Criminal Code and Rules. URL: <https://store.legal.thomsonreuters.com/law-products/Statutes/Federal-Criminal-Code-and-Rules-2022-2-ed/p/106819857>
8. Robert T. Stafford Disaster Relief and Emergency Assistance Act, PL 100-707, signed into law November 23, 1988; amended the Disaster Relief Act of 1974, PL 93-288. URL: https://www.fema.gov/sites/default/files/documents/fema_stafford_act_2021_vol1.pdf
9. 18 U.S. Code § 1341 – Frauds and swindles. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/1341>
10. Прояви корупції в системі освіти: запобігання та протидія: навч.-мет. посіб. / К. А. Бабенко, Н. Г. Діденко, М. В. Кондрашова та ін. К. : Грамота, 2015. 184 с.
11. Мірошниченко І. С. Використання зарубіжного досвіду соціально-правового захисту громадян похилого віку від злочинних посягань. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 344–347.
12. Fraud (Section 263, German Criminal Code). URL: <https://www.lewik.org/term/15791/fraud-section-263-german-criminal-code/>
13. Criminal Code (R.S.C., 1985, c. C-46) Current to November 28, 2022 Last amended on November 17, 2022. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-46.pdf>
14. Fraud Offences in Australia. URL: <https://www.australiannationalcharactercheck.com.au/Fraud-Offences-in-Australia.html>

15. India criminal law fraud. Section 17. "Fraud" defined. URL: https://www.indiacode.nic.in/showdata?actid=AC_CEN_3_20_00035_187209_1523268996428&orderno=17
16. How fraud works in Spain. URL: <https://www.pineradelolmo.com/how-fraud-works-in-spain/>
17. Organic Act 10/1995, dated 23rd November, on the Criminal Code. URL: https://www.mjusticia.gob.es/es/AreaTematica/DocumentacionPublicaciones/Documents/Criminal_Code_2016.pdf
18. ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ. URL: <https://www.ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2019/10/%CE%A0%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CE%9A%CF%8E%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%82.pdf>
19. The crime of computer fraud under the Italian Penal Code. URL: <http://www.legalsl.com/en/computer-fraud-in-italy.htm>
20. Italian Penal Code. URL: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/italian-penal-code-0>